

הקדמה:

ערכה זו מביאה לגנת ולמחנכים לגיל הרך סיפור שיוכל להפגיש את הילדים עם המצוות התלויות בארץ.

הערכה כוללת חוברת למחנכים, תמונות, איורים ודמויות ועזרים נוספים.

תוכן החוברת:

א. מדריך הלכתי על הלכות ט"ו בשבט - חומר רקע והעשרה להבנה מדויקת של משמעותו ההלכתית של ט"ו בשבט. חשוב שהגנת/ המורה תבין לעומק מהו מקומו ההלכתי של התאריך ט"ו בשבט.

ב. הסיפור "שקד בארץ הקודש", לב הערכה, ובו שבעה פרקים. מומלץ לספר פרק אחד ביום ולהתחיל סביב ר"ח שבט.

ג. הצעות פעילות לגנת ולמורה סביב פרקי הספר. לכל פרק - פעילות שמתאימה לתוכן הנלמד בו.

מצורף לערכה:

א. תמונה או איור, אחד או יותר, לכל פרק בספר.

פרק ראשון - שקד טסה במטוס;

פרק שני - כרם ענבים בוגר, כרם ענבים צעיר;

פרק שלישי - עץ שזיפים;

פרק רביעי - גפן;

פרק חמישי ושישי - הכותל המערבי;

פרק שביעי - שקד טסה במטוס (כמו בפרק הראשון);

לסיום - שקד ליד שתיל של עץ.

© כל הזכויות שמורות למכון התורה והארץ | שבי דרום ת"ו
www.toraland.org.il | machon@toraland.org.il | 08-6847325

שקד בארץ הקודש

מדריך להוראת מצוות התלויות בארץ
לקראת ט"ו בשבט
לגיל הרך

כתיבה: רקפת כהן | rakohen@gmail.com
עריכה לשונית: יונית פרידלר | yonit.friedler@gmail.com
עיצוב גרפי, איורים ועימוד: דפני זיוון | www.dafnezivan.com
עריכה וייעוץ הלכתי: הרב משה בלום, מכון התורה והארץ | h.moshe@toraland.org.il

מידע הלכתי לגנות

ט"ו בשבט / הרב משה בלום, מכון התורה והארץ

המידע בפרק זה מיועד לגנות כחומר רקע והעשרה, אבל אינו מתאים לילדים.

ט"ו בשבט מוגדר במשנה כ'ראש השנה לאילן'. המשמעויות ההלכתיות של יום זה נוגעות למצוות עורלה, נטע רבעי ותרומות ומעשרות.

עצי פרי הם עמידים ובעלי כושר הישרדות עצמי גבוה. חכמים העריכו שהם אוגרים בתוכם כוחות למשך מספר חודשים, כך שבחודשים הראשונים של השנה העצים עדיין מושפעים מן הכוחות שקיבלו בשנה שעברה, ולכן גם פירותיהם יהיו שייכים לשנה שעברה. חכמים העריכו שבט"ו בשבט העצים כבר קיבלו את רוב כוחותיהם בשנה זו, ולכן מעתה הפירות שייכים לשנה זו.

חנטה וט"ו בשבט

פרי שחנט לפני ט"ו בשבט נחשב הלכתית כשייך לשנה הקודמת; פרי שחנט לאחר ט"ו בשבט נחשב הלכתית כשייך לשנה הנוכחית.

לדעת רוב הפוסקים חנטה היא לאחר נפילת עלי הכותרת ותחילת היווצרות הפרי. שימו לב שלוקח חודשים רבים מאז החנטה ועד הבשלת הפרי, לרוב 3-8 חודשים.

ולכן פרי שפרח בקיץ תשפ"ב והבשיל בחורף תשפ"ג, ייחשב הלכתית כשייך לתשפ"ב.

גם פרי שחנט בחשוון והבשיל באדר, ייחשב הלכתית כשייך לשנה הקודמת (תשפ"ב) ולא לשנה הנוכחית (תשפ"ג).

בעצם ייתכן שפרי שנקטף לאחר ט"ו בשבט, יהיה שייך לשנה

ב. עשרה איורים של דמויות: שקד ואבישי התינוק, אבא ואימא, דוד איתן ודודה שירה, יעל ועומר, סבא וסבתא.

האיורים הם דמויות שמשתלבות בתוך התמונות המצולמות הגדולות. יש לגזור את האיורים מראש, רצוי לניילן כדי שיהיה אפשר להצמיד אותם לתמונות/איורים בעזרת סקוטש שנמצא בכל גן.

ג. שלוש תמונות של עץ בגדלים שונים (שנה ראשונה, שנה שנייה, שנה שלישית), למשחק עבור הפרק השני.

ד. ארבעים פירות (עשרה מכל סוג: תפוח, לימון, אגס, מנגו). יש לגזור את הפירות ומומלץ לניילן - עבור הפרק השני וגם הפרק השלישי.

ה. דגם מוקטן של משחק מסלול 'עולים לירושלים' - עבור הפרק השלישי.

ו. תמונות שלושים שקדים - יש לגזור ומומלץ לניילן, לצורך פעילות עבור הפרק הרביעי.

ז. סדר הפרשת תרומות ומעשרות - יש לצלם לכל ילד ולתת לילדים לקטט בציור ובמדבקות. מומלץ לניילן ולהצמיד למגנט, כך שהילדים יוכלו להצמיד למקרר בבית. לצורך פעילות עבור הפרק הרביעי.

ח. מתכון לעוגת תפוחים - עבור הפרק הרביעי.

ט. מגנט הפרשת תרומות ומעשרות של מכון התורה והארץ - להצמדת המקרר בגן.

אנו תקווה שהערכה שלפניכם תסייע להעמיק את הבנת המצוות התלויות בארץ ולחזק את הקשר בין הילדים לארצנו הקדושה, לעציה הנפלאים ולפירותיה המתוקים!

הפירות שייכים לשנה שבה הם חנטו - אם חנטו לפני ט"ו בשבט, הם שייכים לשנה שעברה. אם חנטו לאחר ט"ו בשבט - הם שייכים לשנה זו.

במקרה של ספק או חוסר ידיעה אפשר להפריש את שני המעשרות. ראו בנספח את נוסח הפרשת תרומות ומעשרות של מכון התורה והארץ.

פירות שחנטו לפני ט"ו בשבט צריכים להיות מופרשים בנפרד מהפירות שחנטו לאחר ט"ו בשבט, כיוון שאסור לעשר יחד פירות משנים שונות, גם אם מפרישים בשניהם את אותם מעשרות (לדוגמה בשנה הראשונה ושנייה, או רביעית וחמישית).

מעשר שני ונטע רבעי

דינם של פירות שהופרשו כ'מעשר שני' זהה לדינם של כלל הפירות הצומחים על העץ בשנה הרביעית, 'נטע רבעי'. פירות אלו נועדו לאכילה בירושלים בטהרה. מדובר במעמד מרגש שבו המשפחה כולה מתכוננת ונטהרת, מפסיקה מעיסוקיה ועולה לירושלים לרגעים של קדושה שמעניקים כוחות לשאר חיי החולין.

בימינו אין אפשרות לאכול את הפירות בטהרה בירושלים, ולכן מעבירים את קדושתם על גבי מטבע. לאחר ה'חילול' פוקעת הקדושה מן הפירות ומותר לאכול אותם, ואת המטבע שומרים בעז"ה כדי שכשנזכה לגאולה השלמה נוכל לקנות בה פירות קדושים בירושלים ולאוכלם בטהרה. את המטבע יש לבער בפסח של השנה הרביעית והשביעית (וידוי וביעור מעשרות).

פירות מול ירקות

האמור עד כה הוא דווקא בפירות העץ, אך לגבי ירקות ראש השנה הוא א' תשרי והשלב הקובע הוא לקיטה: ירקות שנקטפו לאחר ראש השנה נחשבים הלכתית שייכים לשנה הנוכחית.

הקודמת מפני שהוא החל לגדול לפני ט"ו בשבט. אומנם למעשה רוב עצי הפרי לא חונטים בתקופה זו, פרט ללימון, שסק, שקד, אפרסק; בעצים אלו ייתכן מצב שעל אותו עץ ישנם גם פירות שחנטו לפני ט"ו בשבט ושייכים לשנה הקודמת וגם פירות שחנטו אחרי ט"ו בשבט ושייכים לשנה החדשה.

עורלה ונטע רבעי

עץ שניטע במהלך שנת תש"פ (עד ט"ו באב), שנת תש"פ נחשבת שנתו הראשונה למניין עורלה, שנת תשפ"א - שנתו השנייה, ותשפ"ב - שנתו השלישית. הפירות שגדלים על עץ זה עד לט"ו בשבט בשנת תשפ"ג שייכים עדיין לשנת תשפ"ב ואסורים באיסור עורלה. רק פירות שחנטו לאחר ט"ו בשבט של שנת תשפ"ג כבר אינם עורלה.

פירות שחנטו לאחר ט"ו בשבט תשפ"ג עד ט"ו בשבט תשפ"ד, יהיו קדושים בקדושת נטע רבעי.

פירות שיחנטו לאחר ט"ו בשבט של שנת תשפ"ד - כבר אינם נטע רבעי ויש להפריש מהם תרומות ומעשרות כרגיל.

תרומות ומעשרות

פירות ארץ ישראל חייבים בהפרשת תרומות ומעשרות.

נוסף על התרומות והמעשרות הרגילים שניתנים לכהן וללוי בכל שנה, ישנו מעשר נוסף שמפרישים בכל שנה. בחלק מהשנים הוא מוגדר כ'מעשר שני' ונועד לאכילה עצמית בירושלים, ובחלק מהשנים הוא מוגדר כ'מעשר עני' שיש לתת לעניים.

פירות שחנטו בשנים א', ב', ד', ה' למניין השמיטה (כלומר: תשפ"ג, תשפ"ד, תשפ"ו, תשפ"ז) חייבים במעשר שני, ואילו פירות שחנטו בשנים ג', ו' למניין השמיטה (כלומר: תשפ"ה, תשפ"ח) חייבים במעשר עני.

שקד בארץ הקודש

סיפור לט"ו בשבט

1 פרק ראשון: מגיעים לארץ הקודש

שקד התאמצה להביט מבעד לחלון.

"אבא, זה הים של ארץ ישראל?"

"כן, מתוקה. ממש עוד זמן קצר נגיע!"

שקד הצמידה את ראשה אל החלון ושמעה את אבא ואימא מצטרפים לשיר ששרו ביחד כל הנוסעים במטוס: "הבאנו שלום עליכם..."

סוף סוף...

כבר שבועות שהיא מחכה לחופשת הקיץ אצל הדודים בארץ ישראל. והנה, בעוד כמה דקות ינחתו ויסעו לבית של דוד איתן ודודה שירה.

"ברוכים הבאים לארץ הקודש!" קרא הדוד איתן כשיצאו משדה התעופה.

שקד התפלאה: "למה הוא אומר ארץ הקודש, הוא לא יודע שקוראים לארץ שלנו ישראל?" אבל לפני שהספיקה לשאול דודה שירה כבר חיבקה אותה. "שקדי! אבישי! כמה גדלתם! איך הייתה הטיסה? עומר ויעלי כבר מחכים לכם בבית, הם ספרו את הימים עד שתגיעו!"

שקד חייכה, ואימא אמרה: "היא עייפה מאוד... מרוב התרגשות לא עצמה עין במשך כל הטיסה. וגם אבישי לא הצליח להירדם. בואו ניסע הביתה, ואחרי מנוחה שקד תענה על כל השאלות."

בבית הדודים שמחה שקד לפגוש את עומר ויעל, בני הדודים. יעל הייתה בת חמש וחצי, כמוה, והיו לה הרבה בובות ומשחקים יפים. עומר אחיה הגדול כבר לומד בבית הספר, ותמיד הוא סיפר לה

הערות נוספות על ט"ו בשבט

ט"ו בשבט הוא יום שמח, אין אומרים בו תחנון ולא מתענים בו.

סדר ט"ו בשבט:

המקובלים שחיו בצפת במאה ה-17 תיקנו לערוך 'סדר ט"ו בשבט' שעיקרו אכילת פירות מארץ ישראל. הרצון לאכול בט"ו בשבט פירות שלא כולם נמצאים בשווקים באותה תקופה הביא לקנייה מוקדמת של הפירות וייבושם. כמו כן, קהילות ישראל בגולה שרצו לאכול מפירות ישראל נאלצו בדרך כלל לקנות פירות יבשים, כיוון שלקח זמן רב לפירות להגיע ופירות טריים היו מתקלקלים בדרך; משתי סיבות אלו התפתח המנהג לאכול פירות יבשים בט"ו בשבט.

יש לציין שכיום שאפשר לקנות פירות טריים מארץ ישראל, ואף יש עדיפות לעשות כן. ראוי לא לקנות פירות יבשים, שרובם ככולם אינם מתוצרת ארץ ישראל.

הג הנטיעות:

לפני כ-130 שנה, בסוף המאה ה-19, החלה התנועה הציונית לחגוג את ט"ו בשבט כ'חג הנטיעות', שהוקדש לנטיעת עצים חדשים בארץ ישראל.

יום שמירת הטבע:

בעשורים האחרונים מוקדש ט"ו בשבט גם ליום ציון אקולוגי, מעין 'חג שמירת הטבע', כפי שציווה הקב"ה את אדם הראשון:

"בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את האדם הראשון, נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן ואמר לו: 'ראה מעשיי כמה נאים ומשובחים הם, וכל מה שבראתי בשבילך בראתי. תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי, שאם קלקלת, אין מי שיתקן אחריך' " (מדרש קהלת רבה ט).

יום הכנסת: בט"ו בשבט תש"ט הפכה האספה המכוננת לכנסת הראשונה של מדינת ישראל! לכן יום זה נחשב "יום הולדת" לכנסת.

דברים מעניינים.

אחרי שאכלו ושתו הזמינו עומר ויעל את שקד לשחק איתם, אבל אימא אמרה: "שקדי עייפה מהנסיעה, כדאי שכולנו נלך לנוח עכשיו".
"ותנוחו היטב! כי מחר בבוקר ניסע ביחד לבקר בכרם!" אמר דוד איתן.

"יששש! לכרם!" קראו הילדים בשמחה והלכו למיטות.

"לילה טוב, שקד מתוקה" אבא כיסה את שקד בשמיכה.

"אבא", אמרה שקד, "נזכרתי בשאלה שרציתי לשאול אותך היום. כשנפגשנו בשדה התעופה אמר לנו דוד איתן 'ברוכים הבאים לארץ הקודש!' מה, הוא לא יודע שלארץ שלנו קוראים ארץ ישראל? ומה זה בכלל ארץ הקודש? אני לא מכירה את המילה הזאת!"

"אווו... זו שאלה מצוינת, שקד שלי. אבל התשובה עליה ארוכה מאוד... וכולנו עייפים מהטיסה. אשתדל לזכור לענות לך עליה מחר בבוקר. עכשיו כדאי שנלך לישון. לילה טוב!"

2 פרק שני: לאן נעלם אבישי?

למחרת בבוקר קמה שקד בשמחה. היום נוסעים לכרם! היא נזכרה ומיהרה להתלבש ולהתארגן בזריזות. במטבח כבר חיכו לה יעל ועומר, וגם אבא ואימא ואבישי. על השולחן כבר הייתה מונחת ארוחת הבוקר, ודודה שירה הגישה לה כוס שייק פירות מרענן. "מממ...", אמרה שקד, "אין כמו השייקים של דודה שירה!"

"זה שייק מהמנגו והתפוחים שגדלים בגינה שלנו!" אמרה לה יעל.

"טעים ממש! תמיד כשאנחנו באים לבקר נדמה לי שאצלכם הפירות הרבה יותר טעימים".

"לא רק נדמה לך", אמר דוד איתן, "הפירות שצומחים בארץ ישראל

הם באמת הפירות הכי טעימים ומשובחים! אבל לא כדאי שנתעכב. בואו, נצא לכרם לפני שיהיה חם מדי".

שקד ביקשה לנסוע ברכב הגדול עם דוד איתן ולשבת ליד עומר ויעל. אבא ואימא חגרו את אבישי ונסעו מאחוריהם. כל הדרך הילדות פטפטו וצחקו, יעלי שרה לשקד שירים שלמדה השנה בגן, ושקד לימדה את יעל שירים ומילים בצרפתית. הזמן עבר מהר, ופתאום שקד ראתה את הכרם מבעד לחלון.

"הנה הגפנים!" קראה שקד. "וואו! כמה אשכולות! אילו ענבים יפים!"

"זו החלקה החדשה", הסביר עומר. "אבא נטע אותה רק לפני שנתיים".

"וכבר צומחים כאן אשכולות יפים כאלה!" אמרה שקד.

דוד איתן פנה בשביל העפר ועצר מול סככה מלאה ארגזים. אבא ואימא הגיעו וירדו מהמכונית ישר אחריו.

"רוצים לבצור קצת ענבים?" שאל דוד איתן.

"כן!" קראו יעל ושקד בשמחה.

"ביים! ביים!" אמר אבישי הקטן, שכובע המצחייה הכחול הסתיר כמעט את כל הפנים שלו.

"אנחנו נבצור בחלקה הזאת", אמר דוד איתן. "לכו אחריי, וכשאתם מוצאים אשכול בשל תבצרו אותו ושימו אותו כאן בסל", דוד איתן תלה על הכתף סל גדול. "הנה המזמרות, בואו נצא לדרך".

הילדים לקחו את המזמרות והלכו אחרי דוד איתן. שקד התבוננה היטב בין ענפי הגפן וחיפשה אשכולות גדולים ומתוקים. הנה אחד! שקד אחזה בענף הדק שמחבר את האשכול לגפן וקלאק! האשכול ניתק מן הענף.

"יו, איזה אשכול!" הכריזה שקד. "אני - " אך לפתע שמעה את אימא קוראת: "אבישי! אבישי! לאן הוא נעלם, השובב הקטן! לפני רגע היה פה לידי ופתאום נעלם, אני לא יודעת לאן הוא הלך..."